

криміналістичних валіз, спеціалізованих валіз, комплектів та спеціальних пристосувань, призначенням яких є виявлення й попереднє дослідження різноманітних за властивостями слідів, речовин чи інших об'єктів як під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, так і в ході проведення оперативно-розшукових заходів.

Наприклад, сьогодні для попереднього дослідження наркотичних і сильнодіючих речовин вітчизняними та закордонними спеціалістами розроблені спеціальні набори експрес-тестів, що відрізняються за їхнім складом та способами застосування хімічних реагентів. Такими наборами комплектуються спеціалізовані слідчі валізи для роботи на місцях, де можуть бути виявлені наркотичні засоби чи сильнодіючі речовини.

Різноманіття завдань з пошуку й фіксації доказів, що стоять перед співробітниками

оперативних і слідчих підрозділів, особливості слідів, предметів, об'єктів-речовин, які можуть бути виявлені, вилучені й визнані речовими доказами, специфічні умови застосування пошукових криміналістичних засобів під час проведення окремих слідчих (розшукових) чи негласних слідчих (розшукових) дій, високі вимоги до функціональних можливостей приладів, їх чутливості, надійності, вагових та габаритних й експлуатаційних характеристик зумовляють потребу й доцільність формування самостійного наукового напрямку в межах розділу «криміналістичної техніки». Його основною метою має бути розробка й створення портативних та безпечних для експлуатації засобів пошуку речовин, предметів та інших об'єктів, дослідження й ідентифікація яких має значення для виявлення, розкриття й досудового розслідування злочинів та прийняття правильних рішень у кримінальному провадженні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Гора І. В.* Криміналістика : Частина 1. Криміналістична техніка : навч. посібник / І. В. Гора, В. А. Колесник. – К. : Алерта, 2005. – 320 с.
2. *Грамович Г. И.* Криминалистическая техника (научные, правовые, методические, организационные основы) : монография / Г. И. Грамович. – Минск : Акад. МВД Респ. Беларусь, 2004. – 215 с.
3. *Кримінальний процесуальний кодекс України // Закон і бізнес.* – № 22 (1061), 26 травня 2012 р. – 320 с.

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ

COMBATING CORRUPTION BY CRIMINAL AND LEGAL MEANS

А. С. ПОЛІТОВА

Politova A. S.

кандидат юридичних наук, Донецький юридичний інститут МВС України

На сьогоднішній день надзвичайно гостро стоїть проблема протидії корупції в Україні, суттєво впливаючи на подальшу долю держави та її розвиток.

Також корупція є однією з найбільших перешкод на шляху європейської інтеграції України до світового співтовариства та розвитку громадянського суспільства.

Питанню протидії корупції присвячено наукові праці багатьох вітчизняних вчених, зокрема, Г. А. Аванесова, Л. І. Аркуші, Ю. М. Антоняна, Л. В. Багрій-Шахматова, А. В. Гайдука, В. В. Голина, О. О. Дульського, О. М. Джужі, В. М. Дрьоміна, О. Г. Кальмана, М. І. Камлика, М. І. Мельника, Є. В. Невмержицького, О. Я. Прохоренка, А. І. Редьки, О. В. Ткаченка, М. І. Хавронюка, а також закордонних науковців – Б. В. Волженкіна, О. Гределанда, М. В. Костеннікова, А. В. Куракіна, Р. Клітгарда, В. Мілера, С. Роуз-Екerman та ін.

Відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Ці положення Конституції поширюються на всіх без винятку службових осіб, незалежно від того, чи є вони представниками законодавчої, виконавчої або судової влади, виконують свої службові обов'язки у державному апараті, в органах місцевого самоврядування або на окремих підприємствах, в установах та організаціях. Не має також значення службове становище особи (звання, ранг, чин, кваліфікаційний клас), відомча чи галузева належність органу, сфера його діяльності, характер та обсяг повноважень або форма власності, на підставі якої створені та функціонують підприємства, установи і організації. Виконання службовими особами своїх службових обов'язків на підставі, в межах і в порядку, передбачених Конституцією, законами та іншими нормативними актами, забезпечує нормальну діяльність державного апарату, а також апарату управління підприємств, установ і організацій.

У Розділ XI «Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та усунення їх наслідків» Закону України від 14.10.2014 р. «Про запобігання корупції» (далі – Закон), який набув чинності 26 квітня 2015 року, у ч. 5 ст. 65 «Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення»

відзначено, що особа, якій повідомлено про підозру у вчиненні нею злочину у сфері службової діяльності, підлягає відстороненню від виконання повноважень на посаді в порядку, визначеному законом [1].

Таким чином, виходячи із вищевикладеного, ми можемо стверджувати, що законодавець вважає під «корупційним правопорушенням» злочини у сфері службової діяльності». Але чи є це правильним? З цього приводу є правильним точка зору В. Є. Скулиша, який стверджує, що розмежування корупційних проступків та злочинів у сфері службової діяльності є науковою проблемою, яка перебуває у стадії активних наукових пошуків, ускладнених тим, що межі кримінальної та адміністративної складової корупційних правопорушень остаточно не визначені [2, 215].

Підтвердження щодо віднесення злочинів у сфері службової діяльності до корупційних правопорушень знаходить своє підтвердження в Постанові Кабінету Міністрів України від 20.10.2011 р. № 1094 «Про затвердження Порядку підготовки та оприлюднення звіту про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції» (додатки № 3 та № 4), якою визначено перелік правопорушень, у тому числі й злочинів, які й вважаються корупційними. Так до кримінальних корупційних правопорушень законодавець відносить:

- привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК України);
- заволодіння вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи радіоактивними матеріалами шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 262 КК України);
- заволодіння наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 308 КК України);

- заволодіння прекурсорами шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 312 КК України);
- заволодіння обладнанням, призначеним для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 313 КК України);
- заволодіння наркотичними засобами, психотропними речовинами, їх аналогами чи прекурсорами шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 320 КК України);
- зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України);
- зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364¹ КК України);
- перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК України);
- перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 365¹ КК України);
- зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365² КК України);
- службове підроблення (ст. 366 КК України);
- службова недбалість (ст. 367 КК України);
- одержання хабара (ст. 368 КК України);
- незаконне збагачення (ст. 368² КК України);
- комерційний підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368³ КК України, окрім ч.ч. 4, 5);
- підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368⁴ КК України, окрім ч. 5);
- провакація або давання хабара (ст. 369 КК України, окрім ч. 6);
- зловживання впливом (ст. 369² КК України);
- провакація хабара або комерційного підкупу (ст. 370 КК України);
- заволодіння офіційними документами, штампами чи печатками шляхом зловживання особи своїм службовим становищем, а так само їх умисне знищення, пошкодження чи приховування, а також здійснення таких самих дій відносно приватних документів, що знаходяться на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності, вчинене з корисливих мотивів або в інших особистих інтересах (ч. 1 ст. 357 КК України);
- викрадення, привласнення, вимагання військовою службовою особою із зловживанням службовим становищем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними (ч. 2 ст. 410 КК України);
- зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем (ч. 1 ст. 423 КК України);
- перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень (ч. 1 ст. 424 КК України) [3].

Не знайшло однозначного підходу щодо розуміння корупційних правопорушень і у вчених. Так, зокрема, М. Мельник визначаючи сутність корупційних злочинів вказує, що вони: особлива сфера соціальних відносин, в якій можливе вчинення корупційних злочинів; сектор державного управління та місцевого самоврядування; неправомірне використання (зловживання) посадовою особою наданої їй влади або свого посадового становища; задоволення шляхом такого зловживання особистого інтересу чи інтересу третіх осіб; спеціальний суб'єкт – особа, уповноважена на виконання функцій

держави. Якщо адаптувати цю формулу до положень чинного кримінального законодавства, то – це посадова особа органу державної влади або органу місцевого самоврядування [4, 128]. Підсумовуючи, вчений відзначає, що корупційними можна визначати злочини, які полягають у неправомірному використанні (зловживанні) посадовими особами державної влади або органів місцевого самоврядування наданої їм влади або свого посадового становища в особистих інтересах або інтересах третіх осіб [4, 128].

В. Куц і Я. Триньова зазначають, що корупційним злочином є передбачене в Особливій частині Кримінального кодексу України суспільно небезпечне діяння, яке містить ознаки корупції та корупційного правопорушення [5, 33]. Подібну точку зору висловлюють М. І. Карпенко та В. В. Пашковський і вказують, що «нажаль, у законодавстві України поняття корупційного злочину не визначено, однак воно розробляється в теорії кримінального права. При з'ясуванні його сутності слід мати на увазі, що в основу цього терміну становлять законодавчі визначення злочину (ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу України), корупції та корупційного правопорушення (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI). Виходячи з їх змісту, можна вважати, що під корупційним злочином законодавець розуміє передбачене в Особливій частині Кримінального кодексу України суспільно небезпечне діяння, яке

містить ознаки корупції та корупційного правопорушення» [6, 57].

Р. В. Закомолдін пропонує власне трактування посадових, управлінських і корупційних злочинів. Зокрема, на погляд вченого, посадовими є злочини, що вчиняються посадовою особою у зв'язку із заняттям ним посади; управлінські злочини – це заборонені кримінальним законом суспільно небезпечні, винні дії чи бездіяльність, що вчиняються у сфері управлінських відносин особами, наділеними управлінськими повноваженнями, у зв'язку з реалізацією цих повноважень; а корупційними злочинами є умисні протиправні діяння, що вчиняються посадовими особами, особами, котрі виконують управлінські функції в комерційній чи іншій організації, діють від імені чи в інтересах юридичної особи, а також у некомерційній організації, що не є державним органом, органом місцевого самоврядування, державною чи муніципальною установою, у зв'язку з їх службовим положенням з корисливих мотивів [7, 7].

Отже, на сьогодні залишається невирішеним питання щодо віднесення до корупційних правопорушень (корупційних злочинів) злочинів у сфері службової діяльності. Відтак, постає необхідність приведення Закону України про кримінальну відповідальність до міжнародних стандартів з протидії корупції. Одним із способів такого порякування можна запропонувати конструювання окремого Розділу Особливої частини КК України, де визначити чіткий перелік складів корупційних кримінальних правопорушень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України від 14.10.2014 р. «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>
2. Скулиш В. Є. Співвідношення корупційних проступків та корупційних злочинів у сфері службової діяльності / В. Є. Скулиш // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 214–220.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.10.2011 р. № 1094 «Про затвердження Порядку підготовки та оприлюднення звіту про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1094-2011>

zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1094-2011-п

4. Мельник М. Корупційні злочини: сутність і поняття / М. Мельник // Право України. – 2000. – № 11. – С. 126–130.

5. Куц В. Поняття корупційних злочинів та їх види / В. Куц, Я. Триньова // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 4. – С. 32–36.

6. Карпенко М. І. Сучасні ознаки корупційної злочинності та їх зміст / М. І. Карпенко, В. В. Пашковський // Юридична наука. – 2013. – № 5. – С. 54–61.

7. Закомолдин Р. В. Служебные преступления : учебн. пособ. / Р. В. Закомолдин. – Самара : Самар. гуманит. акад., 2013. – 162 с.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ УЯВНОЇ ОБОРОНИ ЯК ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЄ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ, В КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

SOME FEATURES OF NORMATIVE REGULATION IMAGINARY DEFENSE AS A CIRCUMSTANCE
PRECLUDING CRIMINALITY ACCORDING TO THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

Д. С. ПТАЩЕНКО

Ptashchenko D. S.

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права
та кримінології юридичного факультету, КНУ ім. Т. Шевченка*

З прийняттям Кримінального кодексу України 2001 року (далі – КК, КК України) вперше у вітчизняному кримінальному праві були закріплені спеціальні положення, які безпосередньо стосуються уявної оборони. В статті 37 КК дається визначення поняття уявної оборони, виокремлюються деякі її різновиди, формулюються загальні орієнтири кримінально-правової оцінки цих різновидів.

В юридичній літературі уявна оборона розглядалась переважно при дослідженні обставин, що виключають злочинність діяння, та помилки у кримінальному праві. Окремі питання цього складного кримінально-правового явища досліджували, зокрема, Ю. В. Александров, Г. М. Андрусяк, П. П. Андрушко, М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, Н. П. Берестовий, Я. М. Брайнін, С. І. Дячук, О. О. Кваша, В. Ф. Кириченко.

Проте, варто зазначити, що незважаючи на прагнення українського законодавця вирішити основні питання уявної оборони на нормативному рівні, – більш ніж десятирічний досвід тлумачення та застосування положень ст. 37 КК виявив щодо уявної оборони цілий ряд проблем нормативного, правозастосовного та теоретичного характеру.

Частиною 2 ст. 37 КК України передбачено: «Уявна оборона виключає кримінальну відповідальність за заподіяну шкоду лише у випадках, коли обстановка, що склалася, давала особі достатні підстави вважати, що мало місце реальне посягання, і вона не усвідомлювала і не могла усвідомлювати помилок свого припущення». Отже, в зазначеному різновиді уявної оборони законодавець конститутивними елементами (характеристиками) нормативної конструкції виділив: 1) психіку суб'єкта, який заподіює шкоду об'єктам